Bir kez daha: Korint'te baş, peçe ve saç[1]

Hans-Jörg Ronsdorf · Ocak 2021 · Ekim 2026'da gözden geçirildi

Her yıl yeniden, ama gitgide daha seyrek olarak, Pavlus'un bilindiği gibi hiç de kolay olmayan bu metni (1 Korintliler 11:2-16) hakkında yazılar çıkıyor. Ben neden bu konuda yazıyorum? Kasım 2020'de yayımlanan, kadın ile erkeğin rolü üzerine olan "Kadınlar, Bizi Bağışlayın!" ("Frauen, vergebt uns!") adlı kitabımda[2] bir bölümde bu metni ele almıştım. Ancak sonradan bakınca doğru bulduğumdan daha az sistemli ve daha az ayrıntılı biçimde. Çünkü kitapta, Thomas Schirrmacher'in "Paulus im Kampf gegen den Schleier!" (Almanca) adlı kitabında geliştirdiği alıntı tezini çok güçlü biçimde yansıtmıştım. Alıntı tezinin de bir varsayım olduğuna, oldukça akla yatkın olsa da sonuçta kanıtlanmamış olduğuna dikkat çekmiştim. Bu çalışmada bir kadın ilahiyatçının ve bir erkek ilahiyatçının çalışmalarının yardımıyla, alıntı tezine başvurmadan da akla yatkın açıklamalara ulaşıyorum.

Bu metin bize yabancı olan bir kültürel duruma, yani birinci yüzyılın Grek-Roma kültürüne seslenir. Herhangi bir yerde değil, o zamanlar Yunanistan'da bir Roma kolonisi olan Korint'te. Pavlus için bilinmeyen bir yer değildi; orada 18 ay çalıştı. Bu kentin her ayrıntısını biliyordu (Elçilerin İşleri 18:1-18).

Bu çalışmada nispeten yeni iki kitaptan sık sık alıntı yapacağım. Bu kitaplar, bu zor metni daha iyi, yeni bir gözle ya da daha derinden anlamaya yardım ediyor. Özellikle ayet ayet incelemede, onların ifade ettiğinden daha iyisini söyleyemedim; bu yüzden çoğunlukla bu iki yazarın kendisini konuşturuyorum. Birincisi Eckhard J. Schnabel'in (anıtsal ve mükemmel) yorumu "Der erste Brief des Paulus an die Korinther" (Almanca; Historisch-Theologische Auslegung dizisi). Schnabel muhafazakâr, "Kutsal Kitap'a sadık", evanjelik bir ilahiyatçı ve profesördür[3]. Bu metni bu kadar sağlam temelli ve bu kadar çok kaynak göstererek işleyen başka bir yorum bilmiyorum. Tüm sonuçlarında onunla aynı çizgide değilim; ama bu konuda buna her zaman hazırlıklı olmak gerekir. İkinci kitabın adı "Paul and Gender"[4]. Cynthia Long Westfall (tarihçi ve ilahiyatçı) 2016'da bu metin ve cinsiyet sorusuyla ilgili Pavlus'un diğer tüm önemli metinleri üzerine, İngilizce konuşulan dünyada geniş ilgi gören bir çalışma ortaya koydu. Kültürel durumu yoğun biçimde dikkate alarak, sayısız yorumcunun ve sıradan Kutsal Kitap okurunun boğuştuğu büyük sorulara yeni bir ışık tutuyor. İki yazar pek çok görüşte birbiriyle uyuşuyor. (Westfall'dan yapılan alıntılar dipnotta yalnızca sayfa numarasıyla verilmiştir.)

Amacım, Pavlus'un savının ne olduğunu ve onu tam olarak böyle yazmaya neyin yönelttiğini (kendim için) açıklığa kavuşturmaktır. ***Sorun kadınlar mıydı, yoksa erkekler mi? Ve sonunda bu kesin olarak açık olsa bile – ki burada bu garanti edilemez ve her okur bu konuda kendi kararını vermelidir – şu soru yine de kalır: Biz 21. yüzyılda bununla ne yapacağız?***

Bu, sık sık dar görüşlü ve aşırı gayretle iddia edildiği gibi bir Kutsal Kitap'a sadakat sorusu değil, Kutsal Kitap'ı doğru anlama sorusudur. Eğer sözde Kutsal Kitap'a sadakat konusunda gerçekten ciddiysek, Kutsal Kitap'ı inceleme zahmetine (tekrar tekrar) katlanmalı ve zaman harcamalıyız. Yoksa bu sadakat, dindar görünümlü, sürekli tekrarlanan boş bir söz olarak kalır. Hatta sınır olmaması gereken yerde sınır çizmek ya da düşünmenin veya ölçülü olmanın gerektiği yerde sadakat yemini etmek için bir "şibbolet" olur.

Bağlama oturtma

Bağlama oturtma, Kutsal Yazı'nın önce kendi ortamı içinde incelenmesini gerektirir. Ancak bundan sonra bu metnin bugün ne söylemek istediğini anlamaya çalışır. Yani konu, sevgi buyruğu ya da yalan söyleme yasağı gibi doğrudan buyruklardan çok daha az ilgilidir. Bunları zamanüstü olarak kabul etmekte hiçbir zorluk çekmeyiz. Dış görünüşle ya da bugün artık bilmediğimiz geleneklerle ve uygulamalarla (putlara sunulmuş et vb.) ilgili konularda ise durum farklıdır.

Pavlus açıkça Yunan Korint'inde ve genel olarak Roma İmparatorluğu'nda o zamanki âdetlere ve göreneklere atıfta bulunur. Hiçbir yorumcu, hatta hiçbir Kutsal Kitap okuru o zamanki kültüre yapılan bu atfı göz ardı edemez. Yorumcuların büyük çoğunluğunda da tam olarak böyledir; ancak tarihsel olgular ve bunların yorumları hakkındaki bilgiler kısmen büyük farklılık gösterir ve bu da metin yorumunun niteliğini etkiler. (Benim gibi Kardeşler hareketinden gelen herkes için: Darby ve Kelly de peçe ve saç konusunu yalnızca metnin içinden açıklamamış, o zamanki kültüre de başvurmuşlardır. Çünkü baş örtüsü kültürel bir konudur, Kutsal Kitap'a dayalı teolojik bir konu değildir.) Pavlus, Korintliler için hiç de önemsiz olmayan bu soruyu (soruları) yanıtlamak üzere kültürel âdetleri yaratılış anlatısının ışığında değerlendirmeyi, hatta gerekçelendirmeyi başarır.

Pavlus savında zamanüstü bir norm, yüzyıllar boyunca, hatta yaratılışın başından beri aşkın biçimde geçerli olan ve zamandan bağımsız bir davranış kuralı koymaz. ***Pavlus, Müjde'nin özgürlüğüne rağmen çağdaşlarından hiç kimsenin tökezlemeyeceği biçimde nasıl davranılacağını tartışır. Bu, Hristiyan özgürlüğünü kısıtlasa bile.*** Teolojik olarak buyrulduğu ya da gerekçelendirildiği için değil, tam da bu bölüm başlamadan hemen önce şöyle dile getirdiği altın kurala uyduğu için:

1 Korintliler 10:31-33: İster yiyin, ister için, ister başka bir şey yapın, her şeyi Tanrı'nın yüceliği için yapın. Ne Yahudiler'e, ne Grekler'e, ne de Tanrı'nın topluluğuna tökez olun; tıpkı benim de kendi yararımı değil, kurtulsunlar diye pek çoklarının yararını arayarak her bakımdan herkesi hoşnut etmeye çalıştığım gibi.

Bu "altın kural", hemen ardından gelen metnin anahtarıdır. Çünkü Pavlus'un Korintliler'e gerekçeleriyle aktarmak istediği kurallar, "her şeyde Tanrı'yı yüceltmek" ile aynı zamanda o dönemde uygunsuz ya da kültürel (teolojik değil) anlamda utanç verici sayılan dış görünüşler veya davranışlar yüzünden çağdaşlarına ve çevresindeki insanlara tökez olmamanın bir birleşimidir. Korintli Hristiyanlar zaten bu âdetlerle büyümüşlerdi; bu yolla insanlar Mesih için kazanılabiliyorsa, bu âdetlere uymak ya da onlara katlanmak çok yüksek bir bedel değildi. Pavlus, onlara uyulmasını tavsiye etse de Grek-Roma kültürünün dış görünüşe ilişkin kurallarını benimsemez; bunun yerine farklı yönleri dikkate alan bir yol bulmaya çalışır. Bu, bir yandan kadın ile erkeğin yaratılışını yansıtan ve ciddiye alan, öte yandan insanların genel duyarlılığını (toplumu) tümüyle hesaba katan, ince bir çizgide yürümektir.

Burada önceden 10. ayete değinmek istiyorum. Orada Pavlus (çevirilerin çoğundan farklı olarak; bunun hakkında ileride daha fazlası), kadının kendi başı üzerinde, yani onu örtüp örtmemek konusunda yetkisi olduğunu açıkça söyler. Ama kadın kararını, yukarıda belirtilen ölçütü ve ileride ele alacağım başka yönleri göz önünde tutarak vermelidir.

Metnin geçerlilik alanı

Pavlus'un, özgürlüklerine rağmen Korintliler'i kazanmak istediği tavsiyeler hangi alan için geçerlidir?

Toplanma için! Dua etmek ve peygamberlik etmek her yerde ve her zaman olabilir ve olmalıdır; ama Korintliler'e mektupta (bkz. özellikle 14. bölüm) toplanmanın ana içeriğidir. Hangi yerin ve hangi vesilenin kastedildiği, mektubun bağlamında açıklığa kavuşmalıdır.

Kadınların ibadetlerde susması gerektiğini savunanlar, Pavlus'un kadınların dua ettiği ve peygamberlik ettiği yönündeki saptamasını her yere taşır, ama ibadete değil. Bu akla yatkın değildir; çünkü baş örtüsü kamusal alan içindir, görülmesi gerekir ya da görülebilir, yoksa hiçbir anlamı olmaz. Buna ek olarak 12-14. bölümlerde Ruh'un armağanları eksiksiz olarak ve cinsiyete dayalı hiçbir kısıtlama olmaksızın dağıtılır ve – defalarca vurgulandığı gibi – toplantıda ***herkes*** katılır. Dolayısıyla kadınların susması buyruğu (1 Korintliler 14:34-35) bununla çelişemez; 11-14. bölümlerin ışığında ve sonuçta tüm mektubun bağlamında yanıtlanmalıdır. O zaman söz konusu olan, Hristiyanların toplandığı ev kilisesinde rahatsızlık veren bir kadın konuşmasıdır. Muhtemelen ruhsal paylaşımı bozan ya da araya girip dikkati dağıtan, hatta kadınlar kocalarını toplantıda gülünç duruma düşürdüklerinde – bugünkü deyişle "rezil ettiklerinde" – kocaları için utanç anlamına gelen bir konuşma. Her hâlükârda, temel yorumbilim kuralları korunduğunda bu genel bir konuşma yasağı olamaz. Bu ancak, bu ayetler yalıtılır ve tamamen kendi başlarına duruyormuş gibi ele alınırsa böyle olur.

Pavlus kadın düşmanı mı?

Bu metnin ***tarihsel-eleştirel bir gözlükle*** nasıl algılandığı şu alıntıdan anlaşılabilir: "Bu metin kilisede ve kilisenin etkilediği toplumlarda kadınların ezilmesine katkıda bulunmuştur. Ne kadar iyi niyetle yorumlanırsa yorumlansın, 21. yüzyılda cinsiyetler arası ilişkiler hakkında Hristiyan-teolojik olarak söylenmesi gerekenle hiçbir şekilde örtüşmez. Cinsiyetler arası ilişkilerde eşitlik ve adalet ile heteroseksüel ideolojilere eleştirel yaklaşım Pavlus'un bilmediği şeylerdi. Böyle bir metnin hangi anlamda hâlâ esin verici olabileceği sorulmalıdır. Yoksa bu metin, adalete zarar verdiği ve aslında kendi zamanında yeryüzünde adalet için çalışmış bir insanın bir hatası olduğu için, bugünün bakış açısından ancak reddedilebilir mi?"[5] Bu görüş, bu metnin yaygın biçimde nasıl algılandığını temsil eder; ben bu görüşü hiçbir şekilde paylaşmıyorum. Kutsal Kitap metnine olumsuz eleştirel bir tutum, kaçınılmaz olarak bu görüşe götürür.

Öbür tarafta, ***Kutsal Kitap'a sadık taraf***ta bu tür eleştiri şiddetle reddedilir ve şu saptanır: Başlangıçtan beri Tanrı'nın planı eşitlik ya da eşit haklar değil, hiyerarşik boyun eğmedir. Bu, toplumsal cinsiyet felsefesinin "çağın ruhuna" direnir.

Bu iki uç görüş arasında seçim yapmak zorunda mıyız? Bu metni, iki görüşü birbirine karıştırmadan açıklamanın başka bir yolu var mı? Bu benim için çürük bir uzlaşma olurdu.

Bu iki açıklamanın hiçbirine teslim olmayan, bunun yerine Pavlus'a, onun 13 mektubuna ve Elçilerin İşleri'ne, elbette Pavlus'un örnek aldığı İsa'ya yönelen bir okuma vardır: ***"Ben Mesih'i örnek aldığım gibi, siz de beni örnek alın" (1 Korintliler 11:1).*** Bu, kadınlar hakkında ayrımcı sözlere hiçbir şekilde yer bırakmaz. ***Hayır, Pavlus, Mesih'in ışıltısında gerçeği tanıyan ve gören bir kadın dostudur. Onun Yahudi-Helenistik kadın anlayışı da Müjde'nin ışığında yeniden biçimlendi.***

Pavlus için tökez olmamak önemlidir, ama aynı zamanda Müjde'ye sadık kalmak da. Erkekler için baş örtüsü, kökene ve yetiştirilme biçimine göre dinsel kültlerde olağan bir âdetti. İmanlıların arasında erkekler dua ederken ve peygamberlik ederken başlarını örtmemelidir. Kadınlar ise, Pavlus'a göre, erkeklerle tamamen aynı şeyi yaptıklarında başlarını örtmelidir. Hem de bütün kadınlar; o zamanki toplumda başlarını örtmelerine izin verilmeyenler, yani köle kadınlar, azat edilmiş kadınlar ya da

evlenmemiş kadınlar da. Her ikisi de bu durumda kısmen kültüre aykırıdır; çünkü kültür burada Müjde'nin özüyle çelişir. Bu aynı zamanda (Armin Baum ve Schnabel'in aksine) bütün kadınların sokakta, yani kamusal yaşamda başlarını örtmeleri gerektiğine dair bir talimat da değildir; çünkü kültür en alt tabaka olan köle kadınlara bunu yasaklıyordu. Evli kadınların başlarını örtmesi ya da peçe takması zaten bir görenekti.

Pavlus baş örtüsünü kadının erkeğe boyun eğmesinin bir işareti olarak da savunmaz. Kadının boyun eğmesi, erkeğe göre daha düşük konumu ve değeri zaten çok uzun zamandır taşa kazınmıştı. Bunun gösteriş için taşınmasına gerek yoktu. Bu örtünün somut bir işlevi vardı; deyim yerindeyse işlevsel bir işaretti, hiyerarşik bir simge ise ya pek az ya da hiç değildi.

Pavlus kime sesleniyor? Kim düzeltilmeli?

Yorumcuların neredeyse tümü, yeni kazandıkları özgürlükten dolayı o zaman olağan olan baş örtüsünü takmaya devam etmeye karşı çıkan kadınlara seslenildiğine inanır. Bu baş örtüsü de, bu metinde açıkça yaratılıştan çıkarıldığı gibi, kadın genel olarak erkeğe, eş ise özel olarak kocasına hiyerarşik olarak bağımlı ya da ondan sonra geldiği için, erkeğe boyun eğmenin hem ifadesi hem de kabulü sayılır. Hiyerarşi kavramından rahatsız olup yaratılış düzeninden ya da kutsal düzen(ler)den söz etmeyi yeğleyen biri şunu aklında tutmalıdır: Kadın ile erkeğin eşit değerine ve eşit onuruna rağmen, yine de Tanrı'nın düzeni olarak bir eşit-olmayan konumu savunmaktadır. Erkek önderlik eder ve sorumluluğu taşır, kadın boyun eğerek izler.

Eğer Pavlus'un bu metnini tetikleyen şey kadınların özgürleşmeci bir davranışıysa, o zaman metnin neden ***Mesih'in erkeğin başı*** olduğu sözleriyle başladığı açıklanmalıdır. Bu başlangıç dikkati erkeklere yöneltir, hem de sanki ardından gelen savın sebebi onlarmış gibi.

Cynthia Long Westfall, Korint'te kadınlara olağan baş örtüsünden vazgeçmelerini öneren ya da onları buna zorlayan erkekler bulunduğu görüşündedir. Saygın tabakadan evli kadınlar örtülerini çıkarmaya razı değildi. Bu, içinde büyüdükleri kültürün âdetine aykırıydı. Baş örtüleri bir korunma ve onurun, edebin ve ahlaki temizliğin ifadesiydi. Boyun eğmenin bir simgesi değildi, ama bir eş olarak kocalarına ait olduklarının bir işaretiydi.

Köle kadınların, azat edilmiş kadınların, evlenmemişlerin (ve belki dulların da?) başlarını örtmelerine izin verilmezdi; en alt tabaka olarak cinsel yaklaşımlara açık durumdaydılar. Fahişeler başlarını örtmez ya da peçe takmazdı ve saçlarını kestirmişlerdi; yani şu ya da bu biçimde kısa saç modelleri vardı. Peki iman ettiklerinde ne olacaktı? Pavlus mektubun başında (1:26-29) iman edenlerin çoğunun yüksek ya da soylu tabakadan değil, sıradan, yoksul insanlar olduğunu söyler. Dolayısıyla bu kadınlara, toplumsal âdetlere rağmen başlarını örtebilecekleri söylenmeliydi. Çünkü Galatyalılar 3:28'in de doğruladığı gibi, Yeni Antlaşma'nın ve yeni yaratılışın kilisesinde toplumsal tabaka artık hiçbir rol oynamaz.

Korintli Hristiyanların kültürel durumunun bazı yönleri

Bu soruyu araştırırken ve tarihçilerin verilerine dayanmak zorunda kalırken, Pavlus'un kendi çağına ve topluma bakışını dikkate almak gerekir: Dünyanın gidişine, dolayısıyla ilgili kültüre de, Müjde'yle çeliştiği durumlarda uyulmamalıdır (Romalılar 12:2). Müjde'de "karşı tarafa yaklaşmanın" sınırları vardır. Greklere Grek olmak (bkz. 1 Korintliler 9:20-22), putperest tapınakta sofraya uzanıp putlara sunulmuş et yemek anlamına gelmez. Bu arada Pavlus'un dünyanın gidişine ilişkin değerlendirmesi – bir dönemin âdet ve göreneklerinden farklı olarak – zamanüstü ve her zaman geçerlidir.

Bu makalenin konusu cinsiyet sorusu ve buna bağlı davranış ve dış görünüş etrafında döner:

“Grek-Roma toplumunda kadınların ‘doğru’ davranışını yasayla düzenlemek ve bunu uygulatmak yönetimin başlıca kaygılarından biriydi; çünkü yönetim, ev içindeki düzensizliğin imparatorluğun refahı üzerinde isyan doğurucu etkileri olduğuna inanıyordu.”[6]

“Pavlus’un uluslar arasındaki misyonunun başarılı olabilmesi için Hristiyan kadınların davranışının, birinci yüzyılın genel Grek-Roma dünyasında kadınların uyguladıklarıyla örtüşmesi gerekiyordu. Bu nedenle Pavlus, kilisede ve evde cinsiyet rollerine değindiğinde, onun cinsiyete ilişkin kaygıları çoğu zaman misyonerlik amaçlıydı; niyeti, imanlıların kültüre uyum sağlaması ve aynı zamanda ahlaken temiz kalmasıydı. Birinci yüzyılın kültürüne uyum sağlamak, yirmi birinci yüzyılın kültürüne uyum sağlamaktan farklı bir şeydi. Cinsiyetlerin normalde nasıl davrandığı ve birbirleriyle nasıl ilişki kurduğu konusundaki modern Batılı düşünceler, Grek-Roma kültürünün düşüncelerinden belirgin biçimde ayrılır.”[7]

“Kültürün yapı taşlarını oluşturan patron-yanaşma ilişkisi ve karşılıklılık, kocalar ile eşleri arasındaki ilişkileri de biçimlendirir.”[8] Patron ile, rütbe ya da toplumsal konum bakımından – yalnızca varlığı ya da zenginliği nedeniyle de olsa – daha üst konumda bulunan bir hami ya da destekçi kastedilir. “Grek-Roma dünyasında karı ile koca, hamilik sisteminde/ilişkisinde genellikle eşit olmayan ortaklardı. Kadın evliliğe büyük bir çeyiz getirmedikçe, evlilik ilişkisinde erkek iyilik eden, kadın ise alt konumdaki taraf işlevini görürdü.”[9]

“(Korint) erkeklerin erişebileceği her türlü cinsel etkinliği sunan bir yerdi (‘Korintli bir kadın gibi davranmak’ cinsel ahlaksızlığa dalmak anlamına geliyordu) ve ‘Korintli kız’ deyimi bir fahişe için kullanılan örtmeceli bir ifadeydi. Bir üst sınıf yoktu; onun yerine Korint’in zenginliği bir sonradan görmeler sınıfı yaratmıştı. Ancak Pavlus, Korint kilisesinin üyelerini yalnızca varlıklı seçkinlerden değil, esas olarak statüden ya da güçten yoksun olanlardan kazandığına dikkat çeker (1 Korintliler 1:26).”[10]

Dolayısıyla önceden hiçbir Hristiyan toplumsallaşması olmaksızın her tabakadan insanlar imana ve imanlıların topluluğuna geldiğinde, bu insanlar hâlâ ömür boyu süren kötü alışkanlıklarının izini taşıyordu. Cinsellik havada asılıydı, her yerde elde edilebilirdi. Kilise bu konularla ve davranış biçimleriyle yüz yüzeydi.

Toplanma uygulaması

Tanrı’nın liman kenti Korint’te Pavlus ve iş arkadaşları aracılığıyla çağırdığı büyük halk (Elçilerin İşleri 18:10) tek bir yerde toplanamazdı. Tiyatroyu ya da bir arenayı kiralamadıkları sürece – ki bu, özellikle sıradan insanların uyguladığı yeni bir kült için tamamen olanaksızdı. Bu yüzden evlerde toplanıyorlardı; büyük ya da küçük evlerde, birkaç villada ve çoğunlukla basit evlerde ya da dairelerde (Efes’te bugün hâlâ görülebileceği gibi). Bir araya gelindiğinde yemeği hazırlayanlar (kısmen de getirenler) kadınlardı. Rab’bin Sofrası ortak yemeğin bir parçasıydı.

Ev kilisesindeki erkekler ve kadınlar için Pavlus’un dile getirdiği şey geçerliydi. Westfall bunu şöyle özetler: “Dolayısıyla erkekler ile kadınlar arasındaki fark, kilisedeki rollerin bir ayrımı değil, daha çok bu rollerde farklı biçimde nasıl işlev gördükleridir. Kadınlar ve erkekler Tanrı’ya aynı görevlerde hizmet edebilir, ama cinsiyete özgü dış görünüşü içeren farklı gereklilikler vardır. Bu, erkeklerin hiçbir kısıtlamasının olmadığı, kadınların ise kısıtlandığı bir çifte standardın ifadesi değildir; her ikisi de kısıtlanmıştır.”[11]

“Son olarak, Pavlus’un savlarının anlatmak istediği amaca dahil olmasa da önemli olan bir noktaya bir kez daha dikkat çekilmelidir. Pavlus, kadınların kilise toplantısında dua ettiğinden ve peygamberlik ettiğinden son derece doğal bir şeymiş gibi söz eder. Bu, kadınların Tanrı’nın ve O’nun sözünün gerçekliğini tıpkı erkekler gibi herkesin önünde dile getirdikleri anlamına gelir.”[12]

Kamusal olan nedir?

Kamusal alan denince genellikle herkesle karşılaşılan alan anlaşılır. Korint’teki çarşıda, limanda ya da putperest tapınakta. Sonuçta kişinin kendi evinin dışındaki her şey kamusaldır.

İbadet toplantısı, varlıklı ya da yüksek konumdaki Hristiyanların özel evlerinde yapıldığı gibi, daha az varlıklı olanların evlerinde ve odalarında da yapılıyordu. Bu kamusal mıydı? Gerçi çarşıdaki durumla kıyaslanamazdı, ama bilgisizlerin ya da imansızların bu toplantılara girme olanağı vardı. Ya Kutsal Ruh tarafından oraya yönlendirilmişlerdi ya da Hristiyanlar tarafından davet edilmişlerdi. Bu bakımdan toplantı da kapalı bir topluluk değil, bütün insanların yaşayan Tanrı’yla karşılaşabileceği bir yerdir.

Bu yüzden bu toplantıda âdetlerin ve göreneklerin korunması, hem erkekler hem de kadınlar için aynı ölçüde önemlidir. İmansız kişi tökezlememeli, Tanrı tarafından, O’nun kutsal ve etkili varlığı tarafından ikna edilmelidir (1 Korintliler 14:16, 23-25).

Birkaç yorumcu, bunun toplantının dışında da bir giyim kuralına işaret edip etmediğini sorar. Yakından bakıldığında bu, bu metinde ne konudur ne de Korintliler’in sorusudur. Burada, kimseye tökez olmamayı öngören 1 Korintliler 10:31-33’teki altın kural devreye girer. Evli kadınlar evden çıktıklarında başlarını örter. Köle kadınlar örtmez, ama Pavlus’un yazdığı gibi ibadette örter.

Korint’te baş örtüsü

Bu konuda biraz daha alıntı ve daha ayrıntılı düşünceler. Şuna inanıyorum: Bu Pavlus metnini bire bir bugüne aktaran, yalnızca baş örtüsü ve peçe âdetini anlamayan kişidir. Hem de sonunda daralmış bir yasacılığın gerekçesine dönüşen tek boyutlu bir siyah-beyaz yorumbilimle; bunu pek çok kez karşılaştım ve kendim de yaşadım.

“Michelle Auerback peçe lehindeki savı şöyle özetler: ***‘Simgeler, ifadeler, yalnızca ne anlama geldiklerini bilen bir kültürde anlam taşır.’*** Ama geleneksel Kutsal Kitap biliminde çoğu kişi, 1 Korintliler 11:3-16’da peçenin ‘boyun eğme’ anlamına geldiğini varsaymıştır; ***peçenin antik Doğu Akdeniz kültüründe kadınlar için taşıdığı anlamları anlamaya hiç girişmeden*** ya da bir dizi modern kültürde hâlâ yaygın olan kullanımıyla ilgilenmeden.”[13]

“Bruce Winter, Roma İmparatorluğu döneminde ‘peçeli başın, evli bir kadından beklenen edebin ve iffetin simgesi olduğunun kesin olarak varsayılabileceğini’ saptar.”[14]

“Ancak artık, kadınların peçe taktığı kültürlerden, başka bir hikâye anlatan kadın anlatılarına erişimimiz var. İslam’da ve Yahudilikte, Pavlus’un 1 Korintliler 11:3-16’daki gerekçesine çok benzeyen nedenlerle peçe takan dindar, köktenci kadınlardan oluşan güçlü bir akım olduğunu görüyoruz. Ancak, anakronik olma tehlikesi taşıyan daha sonraki antropolojik paralelliklere tamamen bağımlı değiliz. ***Peçeyi çıkarmayı reddeden kadınların öyküsü ve peçe takmanın nedenleri Asur kültürüne kadar geriye izlenebilir***.”[15]

“***Pavlus’un kaygısı, kilisede peygamberlik eden ve dua eden bütün kadınları – köle kadınlar, azat edilmiş kadınlar, evlenmemişler ve dullar dahil – kapsıyor gibi görünmektedir.*** Romalı matrona’nın[16] giyim kuralı hem onun rütbesini hem de ‘Roma toplumunda cinsel olarak yetişkin bir kadın olarak statüsünü ve rolünü’ gösteriyordu. ***Öte yandan örtüsüz bir baş cinsel olarak erişilebilir olmak anlamına geliyordu; bu yüzden bir köle kadına ya da azat edilmiş bir kadına peçe takmak yasaktı***.”[17]

“Peçenin düzenlenmesi erkeklerin ayrıcalığıydı; bir kural koyma gereğini en doğal biçimde görecek olanlar onlardı. ***Roma uygulamasında hem erkekler hem de kadınlar dua etmek için başlarını örterdi. Pavlus anlaşılan kiliselerdeki erkeklere Roma uygulamasının aksine başları açık dua etmeyi öğretmişti (1 Korintliler 11:4); bu yüzden erkekler belki de kaz için iyi olan şeyin dişi kaz için de iyi olduğunu düşündüler. Ama bir erkeğin açık başı onun Tanrı önündeki alçakgönüllülüğünün bir işaretiyken, bir kadının açık başı kadının Tanrı önündeki alçakgönüllülüğünün bir işareti değildi; tersine, cinsel olarak erişilebilir olduğuna dair, bir ayartmayla eş değer olabilecek bir sinyal veriyordu.*** Ama neyin uygun olduğuna ilişkin kültürel idealler, birileri tarafından sözde teolojik öncelikler uğruna bir kenara bırakılabiliyordu.”[18]

“Genellikle hiç sorgulanmadan Pavlus’un Korintli kadınları düzelttiği varsayılır. ***Ancak bölüm, Korintli kadınların baş örtülerini ya da peçelerini çıkarmayı reddettikleri varsayıldığında daha tutarlıdır***; ama otorite sahibi kişiler, ev kilisesindeki erkekler ya da belki de kendi kocaları tarafından peçelerini çıkarmaları için baskı görüyor ya da cesaretlendiriliyorlardı. Bu, peçe takılan kültürlerde tekrar tekrar yaşanan türden bir senaryodur.”[19]

Peçe, toplumsal farklılıkları, tabakaların üstünü ve altını görünür kılıyordu. Bu tabaka farkı 1800 yıl boyunca yeni çağa kadar gözlemlenebilir. “Bu, yalnızca bu tür kadınların cinsel olarak erişilebilir olduğunu belirtmekle kalmıyor, toplumsal düzeni ve sınıflar arasındaki ayrımı da koruyordu. […] ***Pavlus’un bütün kadınların peçe takmasını desteklemesi, kilisedeki toplumsal ilişkileri eşitledi; bu peçe onun elinde olduğu ölçüde, kültürde bu statüden yoksun bırakılan kilisedeki kadınlara saygıyı, onuru ve cinsel temizliği güvence altına aldı.***”[20]

“Yakın Doğu kültüründe üst sınıftan bir kadın, bağlılığını ve alçakgönüllülüğünü göstermek için başını örterdi. Örtülü başı aynı zamanda doğrudan kendi onurunu ve ailesinin onurunu – özellikle de kimliğinin kaynağı olan paterfamilias’ının (antik hanenin aile reisi) onurunu – gösteriyordu. Pavlus, yaratılış anlatısına dayanarak peçe lehine teolojik bir sav ileri sürmek için bu simgenin karmaşık anlamına başvurur.”[21]

Eckhard J. Schnabel şöyle yazar: “Kadınların (yalnızca dinsel bağlamlarda değil) baş örtüsü takması, Roma-Helenistik kültür alanında kendiliğinden anlaşılır bir şeydi. Roma heykelleri, özellikle de imparatorluk ailesinden kadınların portreleri ile mezar kabartmaları, evli kadınları başlarının üzerine çekilmiş stola (palla) ile ya da edep ve iffetin simgesi sayılan yünden baş veya saç bandı vitta ile gösterir. Kadınların kamusal alanda stola giymesi zorunlu değildi. Ancak stola giymek onların iffetini simgeliyordu. Augustus’un evlilik yasaları, fahişelerin edepli eşin, yani matrona’nın stolasını giymesini yasaklıyordu.”[22] Armin Baum baş örtüsü hakkında şöyle yazar:

Antik çağda kadının baş örtüsü ne anlama geliyordu?

1 Korintliler 11:5-6'nın kültürel arka planını anlamak için en az MÖ ikinci binyıla kadar geri gitmek gerekir. Asur kralı I. Tiglat-Pileser'in saltanat döneminden (MÖ 1115-1076) kalma Orta Asur yasalarında şöyle denir: "Bir yurttaş kapatmasını (yani evli olmadığı cariyesini) örtmek isterse, beş ya da altı arkadaşını oturtsun, onların önünde onu örtsün ve şöyle desin: 'O benim karımdır.' Bundan sonra o (gerçekten) onun karısıdır." Demek ki evlenirken kadının başı bir örtüyle örtülürdü. Örtülü baş, evli kadının görünür işaretiydi.

Bu âdet yüzyıllar boyunca sürdü. Pavlus'un Korintliler'e birinci mektubunu yazdığı Yeni Antlaşma döneminde de çok yaygındı. Hatta eski çağda evli kadının örtülmesi, gelinin kilisedeki nikâhta taktığı bugünkü gelin duvağının da öncüsüdür. Binlerce yıldır kadınların evlenirken kelimenin tam anlamıyla "başı bağlanır". Baş örtüsü sayısız biçimiyle hep aynı şeyi, yani evli kadının yeni konumunu simgeler.

Yahudilikte baş örtüsünü çıkarmak, evlilikteki sadakatin kuşku altında olduğu anlamına geliyordu. Zina eden bir kadının baş örtüsü zorla bile çıkarılırdı. Baş örtüsünden gönüllü olarak vazgeçmek, erkeklere açık olduğunun bir sinyaliydi.

Kadınlar baş örtüsünü nerede takmalıydı? İbadette sesli olarak katıldıklarında, yani orada bulunan herkesin dikkati konuşan kişiye yöneldiğinde. Pavlus'a göre herkes katılabilirdi ve katılmalıydı. Bu yüzden ibadette her zaman başlarının örtülü olduğunu mu varsaymalıyız? Bu pekâlâ olabilir, ama bilmiyoruz. Pavlus'u burada harfiyen alırsak, kadınlar yalnızca ibadette seslerini yükselttiklerinde başlarını örtüyorlardı.

"Bu çalışma, Kutsal Kitap biliminde hâkim olan, peçenin kadının kocasına boyun eğmesini simgelediği varsayımını çürütür. Peçe takmak özel bir simge değil, yasa ve görenekle düzenlenen kamusal bir uygulamaydı ve hem erkeklerden hem de kadınlardan bu âdete uymaları bekleniyordu. ***Kısacası peçe kadının onurunu, statüsünü ve korunmasını temsil ediyordu.***"[23]

“Kadınların, onuru ve korunmayı simgelediği için peçelerini çıkarmayı reddetmeleri olağandı (ve hâlâ öyledir). Kamusal alanda peçe takmalarına izin verilmeyen kadınların, Mesih aracılığıyla aklandıklarını simgelemek için toplantıda peçe takmak istemeleri daha olasıdır. Pavlus’un bütün kadınlara peçe takmalarına ilişkin talimatı kültür karşıtıydı ve kadınlara karşı iyiliksever bir tutumdu. Bütün kadınların peçe takması uygulaması, Hristiyan kilisesindeki toplumsal ilişkileri dengeledi.”[24]

Erkeklerin dinsel eylemler sırasında başlarını örttüğü Romalılarda iyi belgelenmiştir, Greklerde ise yalnızca kısmen. İncelemelerde ve yorumlarda erkeklerin baş örtüsüne çok daha az dikkat edildiği göze çarpar.

Korint’te bir tapınak kurbanı sunan Sezar Augustus’un bir heykeli, hükümdarı başını örten bir peçeyle gösterir. Richard Oster, Grek erkeklerinin putperest tanrılara sunulan dinsel kurbanlarda sık sık başlarını örttüğünü açıklar. Pavlus’un Korintliler’in putperest puta tapıcılıktaki eski uygulamasına değindiği muhtemeldir. Kiprianus bile üçüncü yüzyılda bu konuda şöyle yorum yapmıştı: ‘Başınız, kurban sunanların tutsak başlarının orada örtüldüğü tanrısız ve saygısız peçeden özgür kalmıştır’ (De lapsis 2). Brian Rosner, Pavlus’un 1 Korintliler 6:12-20’de kutsal etkinliklerde cinsel eylemlerde bulunan erkekler hakkında kaygılandığını ikna edici biçimde gösterir. Dolayısıyla Pavlus’un erkeklerin baş örtüsüyle ilgili kaygısı, tapınak fahişeleriyle cinsel eylemlere karşı bir azar da olmuş olabilir. Yine de Pavlus 4. ayette konuyu daha ayrıntılı ele almamıştır; bu da onun bu durumu yalnızca kadınlarla bir karşıtlık olarak kullandığını gösterir.

Metni yorumlamak için yol gösterici ilkeler ve bakış açıları

Bu satırları okuyanların çoğu Pavlus’un bu metnini ilk kez okumuyor. Onlar için, belki de metne yeni bir giriş yolu açabilecek bazı bakış açıları sunuyorum. Bu bakış açıları, bu metinle ve ilgili çalışmalarla tekrar tekrar uğraşmanın sonucudur, gökten zembille inmemiştir. Metni kadın(lar)ın hiyerarşik boyun eğmesi gözlüğüyle anlayan alışılmış okumaya düşmemeye yardım edebilir; ki daha önce açıklandığı gibi, konu bu değildir.

- Metin her şeyden önce her şeyin Tanrı’nın yüceliği için nasıl yapılması gerektiğine önem verir.
- Konu, erkeklerin ve kadınların dikkati kendilerine çekmeyecek biçimde davranıp giyinmeleriyle ibadette Tanrı’nın yüceliğinin öne çıkarılmasıdır.
- Kadınların baş örtülerini bırakmalarını isteyerek Pavlus’un öğretisinin nedeni ve tetikleyicisi olanlar (bazı) erkeklerdi.[25]
- Kültürel ve toplumsal âdetlere ve göreneklere değinilir. Utanç ve onursuzluk dinsel ya da teolojik açıdan değil, toplumsal duyarlılık açısından söz konusudur.
- Bu yüzden, Pavlus savında yaratılış öyküsüne başvursa bile, konu Pavlus’un zamanüstü buyrukları değildir.
- Mesih’teki özgürlük, insanın çevresine tökez olmaması gereğiyle gerilim içindedir.
- Konu saçın örtülmesidir (yalnızca başın değil), tam peçe de değildir.
- Hiçbir yerde erkeğin kadının üzerinde durduğu hiyerarşik bir yaratılış düzeni söz konusu değildir. Hiçbir yerde kadının erkeğe boyun eğmesi de söz konusu değildir. Her ikisi de eşit konumda ve eşit haklarla dua eder ve peygamberlik eder.
- Pavlus sonuçta yalnızca evli kadınlardan değil, bütün kadınlardan söz eder. Yaratılışta temellenen ve bir kadın köle olsa ve resmî olarak başı olacak bir kocası, babası ya da vasisi olmasa bile geçerli olan, kadın ile erkek arasındaki daha genel bir ilişkiye odaklanmış kalır.

- Giyim ya da saç biçimi gibi dış görünüşler Müjde tarafından buyrulmaz. Bunlar Eski Antlaşma'nın tapınmasında esastır, ama Korintliler'in Rab'bin Sofrası'nda kutladığı Yeni Antlaşma'da değil.
- Konu, 21. yüzyılda erkeklerin ve kadınların davranış kuralları değildir.

Ardından bu metin bölümünün her bir ayeti tek tek ele alınıyor.

1 Korintliler 11:3-16[26]

> *3 Ama bilmenizi istiyorum ki,*
> *her erkeğin başı Mesih'tir,*
> *kadının başı ise erkektir,*
> *Mesih'in başı ise Tanrı'dır.*

Pavlus sonunda baş örtüsü konusundan söz etmek için üç çift sıralar. Konu, önce Tanrı, sonra Mesih, onun altında erkek ve en sonda kadın şeklinde bir basamaklanma ya da rütbe sıralaması değildir. Bu bir emir-komuta zinciri değildir. En sonda kadın değil, her şeyin kendisinden geldiği Tanrı durur (12. ayet). Üç çift benzetme olarak ***yan yana*** durur. Konu bir kurtuluş düzeni değildir. Kadının Mesih'le ilişkisi, erkeğin (ya da kocasının) Mesih'le ilişkisinden hiçbir şekilde farklı değildir.[27]

Haupt (Almanca "baş") sözcüğü Almanca kullanımda mecazi anlamda doğrudan bir otorite kişisi yorumuna götürür; örneğin "Hauptmann" (yüzbaşı) sözcüğünde olduğu gibi. Yorumcuların neredeyse hepsi de bunu böyle anlar. Bazı çeviriler "baş" sözcüğünü kullanmaz bile, bunu doğrudan boyun eğme olarak aktarır. NeÜ (Almanca Kutsal Kitap çevirisi) hemen ***Oberhaupt*** ("reis, en üstteki baş") sözcüğünü kullanır ve böylece Pavlus'un kadınların baş örtüsünü gerekçelendirmek için savını sözde neye dayandırdığı konusunda hiçbir kuşkuya yer bırakmaz. "Bilginlerin çoğu, 1 Korintliler 11:3-16'nın konusunun erkeklerin otoritesi ve kadınların boyun eğmesi olduğunu varsaymıştır. Bunun bir nedeni, 'baş' sözcüğünün Latincede, İngilizcede ve Almancada otorite için bir mecaz olmasıdır; böylece bu bölümün yorum tarihinde 'otorite' anlamı kendiliğinden anlaşılır gibi görünmüştür."[28]

Bu metnin tamamında otorite ve boyun eğme sorusu hiç söz konusu olmadığından, "baş" sözcüğünün mecazi anlamının ne olduğunu açıklığa kavuşturmak gerekir. Bu konuda, beklendiği gibi, hiyerarşi yanlıları ile eşitlik yanlıları arasında şiddetli bir tartışma çıkmıştır. ***Bu metin ise her durumda "baş" sözcüğünün kaynak ve köken anlamını destekler (8. ve 12. ayetler).***

"Westfall, bağlamdaki Yaratılış 1–2'ye yapılan göndermelerin, Grekçede 'baş' sözcüğünün olası mecazi anlamlarının çeşitliliğini ve genişliğini, yaşamın kaynağına işaret edecek biçimde sınırladığını

gerekçelendirir; böylece bu şöyle açımlanabilir: ***'Ama her erkeğin yaşamının Mesih'ten geldiğini, kadının yaşamının erkekten geldiğini ve Mesih'in yaşamının Tanrı'dan geldiğini anlamanızı istiyorum.'"***[29] … "Erkek kadının yaşamının kaynağı olduğu için onun başıdır. Erkek kadının başıysa ve ikisi tek bedense, Pavlus kadının onun bedeni olduğu sonucunu çıkarır. Pavlus 'baş' mecazını evliliğe, karı ile kocaya, Mesih ile kilise arasındaki ilişkiye ve Mesih ile Baba Tanrı arasındaki ilişkiye uygularken kullanabilir; 'baş' sözcüğünü bu ilişkileri birbirinin ışığında yorumlamak için kullanır."[30]

"κεφαλή (baş ya da kafa) sözcüğünün anlam alanı bir insanın ya da bir hayvanın başını kapsar ve bu anlam kimlik, kaynak, yaşam ve geçimi sağlama içeren mecazlara genişletilmiştir. Deyimsel Grekçede (dil kullanımında) 'otorite' anlamına gelmiyordu; bu, Liddell and Scott's Greek-English Lexicon'daki maddesinden anlaşılmaktadır."[31] … "Pavlus κεφαλή sözcüğünü şöyle kullanır: ***aile ilişkileri bağlamında yaşamın ve kimliğin kökenine ya da kaynağına işaret etmek için*** – karı ve koca, bir aile olarak kilise ve Baba Tanrı ile O'nun Oğlu İsa Mesih."[32]

"İnsanlığın Adem'le ilişkisi ilahiyatçılar tarafından '***başlık***', 'doğal baş' ya da 'antlaşma başı' olarak adlandırılır." … "Adem insanlığın başıdır, çünkü biyolojik yaşamın kaynağıdır. Bu yüzden Adem'e insanlığın önünde ya da üstünde bir öncelik, onur, otorite ya da saygı verilmez***; tersine bu, kökenden doğan kimliğe dayalı bir ilişkidir*** ve Pavlus bunu olumsuz değerlendirir. İsa baş olarak Adem'in yerini alır, ***çünkü İsa kiliseyi dolduran ruhsal, yaşam veren kaynaktır ve kilise O'nunla organik bir birlik oluşturur (Efesliler 1:22; 4:15-16; Koloseliler 1:18).***"[33]

"Mesih'in insanlar üzerindeki başlığı onların yaşamının/varoluşunun kaynağı olarak anlaşılırsa, üç çift arasındaki benzetme paraleldir ve bunu araştırmak Pavlus teolojisini anlamamıza bolca katkıda bulunur." … "Benzer biçimde Pavlus'un erkek ile kadın ve koca ile eş arasındaki ilişkiye dair açıklaması, Adem'in doğal/biyolojik başlığına ilişkin tarihsel anlayışla tutarlı biçimde yorumlanabilir. ***Bu bir aile ilişkisidir."***[34] ***… "Grek kültüründe bir soy atasının başlığı kavramı, ailenin temsilini ve kimliğini içeriyordu."***[35]

"Son olarak 'baş' sözcüğünün üç çağrışımından sonuncusu, onun eş anlamlı olarak kullanılması bakımından önemlidir. ***Anthony Thiselton, anatomik başın aynı zamanda bütün bedeni temsil ettiğini açıklar. Biri fiziksel başını lekelerse, bütün kişi kirlenmiş olurdu. Pavlus, bir kişinin dış görünüşünün başkalarına ve kendisine yansıdığına dikkat çekti.*** Dolayısıyla 'baş' sözcüğünün tekrar tekrar kullanılması, hiyerarşik konumları belirtmek ya da cinsiyetler arasında bir fark yaratmak amacını taşımıyordu. Bunun yerine, cinsel ritüellere derinden bulaşmış putperest bir dinle bağlantıdan kaçınmak için Korint'teki tapınma eylemlerini değiştirmeye yarayan şiirsel bir sanat oyunuydu."

O zamanki kullanımda mecazi anlam içeriğinin belli bir genişliği vardır. "Baş" hem birlik, kimlik ve köken anlamına gelir, hem de bir kişinin en yüksek saygınlığına. Sonuç olarak erkek ile kadının nasıl bağlı olduğunu ve birbirlerine nasıl durduklarını ve kişinin başa nasıl bağlı olduğunu gösterir.

Eşit konumlarında, içinde yaşadıkları kültüre bağlı olarak farklı dış davranışlar vardır. Roller ayrılmamıştır; 1 Korintliler 11'de roller tam da aynıdır, çünkü ikisi de dua eder ve peygamberlik eder. Ama bunda dış görünüşte farklar vardır ve bunlar o zamanki kültürde temellenir. Pavlus bu kültürel durumları ele alır ve bunları yaratılış düşüncesiyle bile ilişkilendirebilir.

> *4 Başında bir şey olarak dua eden ya da peygamberlik eden her erkek başını onursuz kılar.*

Dua etmek ve peygamberlik etmek, yani peygamberce konuşmak, ibadet toplantısının bir parçasıdır. Tanrı'nın toplantıdaki varlığı hem Tanrı'ya yönelik konuşmada, dilekte ve tapınmada, hem de Tanrı'nın

toplanmış kiliseye konuşmasında kendini gösterir. Mesih'in bedeninin bütün üyeleri, erkekler de kadınlar da, her ikisini yapmaya çağrılmıştır.

Erkeklerin dua ederken ve peygamberlik ederken başlarının üzerinde bir şey olmamalıdır. ***Bu, Pavlus'un bir saptamasıdır; o zamanın (dinsel) kültürüne başvurmadan açıklanamayan bir ifadedir. Ben de, başkaları gibi, uzun yıllar bunun gerekçesini önce yakın bağlamda, sonra bütün mektupta, ardından bütün Yeni Antlaşma'da ve son olarak da Eski Antlaşma'da aradım. Anlamlı ve akla yatkın bir sonuç bulamadan.***

Romalılar dinsel eylemler sırasında başlarını örterdi, Grekler ise çoğunlukla örtmezdi (Keener). Artık İsa'yı açıkça kabul eden erkekler, Korint'te ve başka yerlerde put kültlerinde yaşanan uygulamalardan ve davranış biçimlerinden uzaklaşırlar.

"(Erkek) utanç verici davranır, çünkü dua ederken onun için İsa Mesih'in onurundan çok kendi kişisel prestiji önemlidir. Mesih'le ilişkili olarak bu ifade, toplumun üst tabakalarına mensup olup dua ederken yüksek statülerini gösterişle sergileyen İsa'yı kabul edenlerin Mesih'i değil kendilerini yücelttikleri için Mesih'e utanç getirdikleri anlamına gelir (krş. 7-8. ayetlerde üç kez tekrarlanan δόξα (onur, yücelik) sözcüğü).[36] … Oradakilerin dikkatini her şeyin kendisinden geldiği (12. ayet) ve duada kendisine yakarılan (13. ayet) Tanrı'ya yönelteceklerine, dikkati kendi üzerlerine çekerler. ***Roma toplumunda, kişi togasını başının üzerine çekmiş olduğu sırada başını açması, saygıya değer insanların varlığına işaret ederdi*** (Plutarkhos, Mor 266)."[37]

"***Bu bağlamda erkek (başı örtüsüz olarak) Tanrı'nın önüne Tanrı'nın süslenmemiş suretiyle çıkarak alçakgönüllülüğünü gösterir; kadın ise kamusal alanda ve ibadette kendi yüceliğini/güzelliğini geri çekerek Tanrı'ya, kendine ve ailesine onur gösterir.***"[38] Çünkü kadınlar tam tersini yapar: Başlarını örterler.

Erkek hangi başı onursuz kılar? Önce kendi başını. Başının ya da kafasının temsil ettiği kişi olarak kendini onursuz kılar. Ve başı olan Mesih'i onursuz kılar; çünkü (bilerek ya da bilmeyerek) bir baş örtüsüyle kendine, Tanrı'nın huzurunda kendisine yakışmayan bir onur verir.

> *5 Ama başı örtüsüz olarak dua eden ya da peygamberlik eden her kadın başını onursuz kılar; çünkü bu, sanki saçı kazınmış gibi, tıpatıp aynı şeydir.*

"***Erkekler dua ederken ve peygamberlik ederken togayı başlarının üzerine çekme şeklindeki Roma'nın seçkinci geleneğini bırakmalıdır. Kadınlar ise her zaman yalnızca baş örtüsüyle dua etmeli ve peygamberlik etmelidir. 'Başı örtüsüz olarak' deyimi kadınların belirli bir saç biçimini değil, kumaştan bir baş örtüsünü, somut olarak başın üzerine çekilmiş stolayı (palla) anlatır."***[39]

"Pavlus'un savı bu anlayışı destekler; çünkü açık bir başın bir kadın için utanç olduğunu, tıpkı başının kazınması gibi, bunun da onun saygınlığını yok ettiğini ve dolayısıyla değerini düşürdüğünü söyler (1 Korintliler 11:5-6). Açık başın bu anlamı Roma hukukunca da paylaşılıyordu; buna göre bir kadın bir matrona gibi giyinmemişse (peçe takmak ya da saçını bağlamak dahil) ve bir erkek onu baştan çıkarmaya ya da ona sarkıntılık etmeye kalkışırsa, erkek yaralama suçundan yargılanamazdı."[40]

"Pavlus, kilise toplantısında başlarının üzerine çekilmiş stola olmadan görünerek bilerek ya da bilmeyerek 'müsait' olduklarına dair sözsüz sinyaller gönderen Korintli kadınları eleştirir. Ama kilisenin ibadet toplantıları, kadınların sinyal gönderdiği ve erkekler tarafından 'incelenen nesneler' hâline geldiği bir yer değildir. Konunun kadının kamusal alanda görünmesi değil, dua etmesi ve peygamberlik

etmesi olduğu itirazı, Pavlus'un bakış açısından şöyle yanıtlanabilir: Pavlus kilise toplantılarını tam da dışarıdakilerin davet edildiği ve bulunduğu kamusal bir alan olarak anlar."[41]

Daha önce belirtildiği gibi Westfall, Schnabel'den farklı olarak, kadınların baş örtüsünü kaldırmak isteyenleri erkekler olarak görür. Güdüleri ne olursa olsun: Müjde'nin özgürlüğü ya da, olumsuz anlamda, örtük cinsel güdüler. ***Buna göre Pavlus, kadınlardan baş örtüsünden vazgeçmelerini isteyen erkeklere, taleplerinin en son noktada bir kadın için ne anlama geldiğini çarpıcı biçimde gözler önüne serer.*** Saçı kazınmış bir kadın, zina eden ya da fahişe olarak bütün utancı üzerine çekerdi. "Pavlus kadınların ibadetteki kamusal görünümünü, statüsü bir fahişenin 'prestijine' benzeyen, teşhir edilmiş ve cezalandırılmış bir zina eden kadının toplumsal damgasıyla özdeşleştirir."[42]

> *6 Çünkü kadın örtünmüyorsa, saçını da kestirsin; ama saçının kesilmesi ya da kazınması bir kadın için utanç vericiyse, örtünsün.*

Örtünmeme talebinin kadınlar açısından sonucu mutlaka sonuna kadar düşünülmesi gerektiği için Pavlus, erkeklerin peşinden gidip örtünmeyecek kadınlar için bunun toplumsal bağlamdaki yıkıcı sonuçlarını tekrarlar. "Pavlus, bu alaycı çağrının Korintliler tarafından bir sav olarak anlaşılacağını varsayabilir."[43]

"Saçını kestirmiş ya da başı kazınmış bir kadının görünümü 'utanç vericidir', çünkü bu görünüm zina ettiği kanıtlanmış bir kadının alçaltılmasını hatırlatır. Kamusal alanda zina eden olarak teşhir edilmek ve kazınmış saçlarından herkes tarafından öyle tanınmak bir utançtır. Pavlus'un görüşüne göre kadınlar kilisede başları örtüsüz göründüklerinde tam da bu utanç saptanmalıdır. Bir kadın kamusal aşağılanmadan kaçınmak istiyorsa, ***örtünmelidir***."[44]

Baş örtüsünden vazgeçme talebinin bu sonucu kültürel bağlamda açıktır. Ama Pavlus, baş örtüsünü desteklemek için hemen bir sonraki ayetten itibaren yaratılış olayından teolojik gerekçeler de getirecektir. ***Burada şimdiden şuna dikkat çekmeyi çok önemli buluyorum: Bu gerekçeler zamanüstü değildir. Kültürel bir olguya bağlıdırlar, tersi değil. Yani Pavlus, önce cinsiyet sorusuna dair bir teoloji geliştirip sonra bundan bir baş örtüsü gerekliliği çıkarmaz. Öyle olsaydı baş örtüsü bugüne kadar kadınların ibadette uymak zorunda olduğu bir norm olurdu.*** Ama 21. yüzyılda Batı dünyasında baş örtüsü artık bir konu değildir, toplumsal bir uzlaşım değildir. Hristiyanların bundan, kendi küçük, ayrılmış dünyaları için yasa olan bir uzlaşım çıkarmaları utanç vericidir.

> *7 Çünkü erkek elbette başını örtmemelidir,*
> *çünkü o Tanrı'nın suretidir ve yüceliğidir;*
> *kadın ise erkeğin yüceliğidir.*

Şimdi Pavlus yaratılış anlatısından, ***kadınların ve erkeklerin bugünkü değil, o zamanki kültürel davranışını gerekçelendiren*** bilgiler ve çıkarımlar getirir. Konu hâlâ ibadet toplantısıdır.

Pavlus'un kadının Tanrı'nın suretinde olmadığını söylemediğini saptamak önemlidir. Kadın erkeğin sureti de değildir, onun yüceliğidir (Medema). Pavlus'un savı burada özeldir, çünkü kültürel, yani zamana bağlı uzlaşımlar söz konusudur. Paralellikten şu çıkar: ***İkisi de Tanrı'nın suretidir, ama kadın aynı zamanda erkeğin yüceliğidir.***

"Kadın 'topraktan olan insanın' suretini taşırken, aslında yaratılışta daha yüksek bir düzenden biçimlendirilmişti; çünkü Adem zaten Tanrı'nın doğrudan bir eylemiyle biçimlendirilmiş ve can verilmişti. Kadın ondan yapıldı. ***Bu yüzden kadın erkeğin yüceliğidir ya da yüceliğin yüceliğidir.*** Ama bu

‘fazlalık’ ne Pavlus’un yazılarında ne de yaratılış anlatısında hiyerarşik olarak tanımlanır. Hiyerarşi (insanın yeryüzü ve onun diğer yaratıkları üzerindeki egemenliği) Yaratılış 1:27-28’de ele alınır, ama Yaratılış 2’de başka konular ele alınır.”[45]

“Pavlus’un erkeğin Tanrı’nın suretinde ve yüceliğinde olduğunu, kadının ise (buna karşılık) erkeğin yüceliği olduğunu saptadığı 1 Korintliler 11:7’yi nasıl anlayabiliriz? ***Yanıt şudur: Havva, Adem ile Havva’nın her soyu gibi, çok katmanlı bir kimliğe sahipti: Hem Tanrı’nın suretinde yaratılmıştı, hem de doğrudan Adem’den yaratıldığı için Adem’in yüceliğiydi. Adem’in suretinde eşsizdi, hatta onun bir parçasıydı; öyle ki ayrılmaz bir biçimde tek beden idiler*** ve bu, çocukların anne babayla ilişkisinden farklıydı (Yaratılış 2:23-24).”[46]

“Pavlus’un kadın ile erkeğin farklılığı içinde insanın özü hakkında yorum yapmadığı, aksine baş örtüsü sorusu bağlamında kadının erkeğin ‘yansıması’ olduğunu vurguladığı görülünce, bu ifade anlaşılır hâle gelir. Kadının erkeğin δόξα’sı (yüceliği) olduğu ifadesi, ‘***kadının Tanrı suretinde oluşunun niteliğinde bir azalma ve dolayısıyla onurunun küçültülmesi anlamına gelmez; çünkü Pavlus Yaratılış 2’den yola çıkarak tartışır; buna göre kadın tam da erkeğin kemiğinden kemik ve etinden ettir, yani bütün öteki canlılardan farklı olarak ona denktir***’.”[47]

Yukarıda belirtildiği gibi kadın Adem’in suretini taşır (1 Korintliler 15:49) ve Mesih’te, insanlığın geri kalanı gibi, Tanrı’nın suretini ve yüceliğini de taşır. Ancak Pavlus, erkeğin görünüşünün Tanrı’nın suretini ve yüceliğini kadının görünüşünden farklı bir biçimde gösterdiğini de söyler; çünkü kadının görünüşü ya da güzelliği erkeğin yüceliğidir (1 Korintliler 11:7). ***Pavlus, tapınmanın ne erkeği ne de kadını onurlandırmak ya da yüceltmekle ilgili olmaması için, “erkeğin yüceliğinin” (yani karısının) tapınma sırasında örtülmesi ya da gizlenmesi gerektiğine dikkat çeker.***

“Ancak dış görünüş söz konusu olduğunda, erkeklerin yüceliği ile kadınların yüceliği arasında bir fark vardır. Pavlus, kültürle uyum içinde, Tanrı’nın kadını daha çekici ya da daha görkemli olsun diye yarattığına inanıyordu; öyle ki kadın erkeğin yüceliğidir.”[48]

> *8 Çünkü erkek kadından değil, kadın erkektendir;*

Kadın nasıl erkeğin yüceliği oldu? Erkek nasıl kadının başı, yani kökeni oldu? Kadın ondan, onun böğründen yaratıldı.

“Bu yüzden, yaratılış anlatısından yapılan bir alıntının mutlaka aşkın bir norma işaret etmesi gerektiği yönündeki her varsayım sorunlu bir ön kabuldür. Hem İsa hem de Pavlus, insanlığın erkek ve dişi olarak yaratılışına ilişkin Kutsal Kitap anlatısının cinsiyet hakkında aşkın normlar aktardığına inanıyordu; ama ***Pavlus bu anlatıyı 1 Korintliler 11:3-16’da peçe lehindeki savını desteklemek için de alıntıladı; bu da kültüre bağlı bir uygulamadır. Aşkın normların ya da evrensel ilkelerin yalnızca normatif ya da evrensel sonuçları desteklemek için kullanılabileceğini ileri sürmek mantıksal bir yanılgıdır.”***[49]

Konu erkeğin ve kadının özü ya da işlevi değil, 9. ayetin gösterdiği gibi, toplum bağlamında birbirlerine nasıl bağlı olduklarıdır.[50]

> *9 Çünkü erkek de kadın için yaratılmadı,*
> *ama kadın erkek için.*

“Pavlus, kadının yaratılıştan itibaren erkeğe yönelik olarak konumlandırıldığının altını çizer. Bunun bir değer düşürme anlamına gelmediği ve olumsuz bir anlamda kastedilmediği, διά + -i hâli yapısından değil, erkek ile kadının özünün ya da niteliğinin söz konusu olmadığı bağlamdaki savın gidişatından ve

11-12. ayetlerden anlaşılır. ***Roma-Helenistik toplumda eşlerin çoğu zaman kocalarından oldukça genç olması, Korintli kadınların, Pavlus'un Kutsal Kitap'taki yaratılış öyküsünden geliştirdiği zamansal öncelik ve erkek ile kadının işlevsel ilişkisi savını anlamalarına yardım etti.***"[51]

Ancak üç şey, "kadın erkek için yaratıldı" (11:9) ifadesinin anlamının yorumunu yeniden düşünmeye katkıda bulunur: Birincisi, "kadının erkek için yaratıldığı" iddiası "kadın erkeğin yüceliğidir" ifadesini doğrular; ikincisi, bu iddia Yaratılış 2:4-25'teki yaratılış anlatısıyla yorumlanır; üçüncüsü, "bir kadının başı üzerinde yetkisi olmalıdır" (10. ayet) sonucunun gerekçesini sağlar.[52]

9. ayet, erkeğe öncelik tanındığı ve kadının "yalnızca" bir tamamlayıcı işlevi gördüğü izlenimini uyandırır. Ama Westfall'un vurguladığı gibi, Havva'nın yaratılması Adem'in yardıma muhtaç olduğunun bir işaretidir. Bu yüzden kadına "güçlü", kendi sorumluluğunu taşıyan bir konum düşer. Bu da şimdi 10. ayette bir doğrulama olarak dile gelir!

> *10 Bu yüzden kadın, melekler nedeniyle başı üzerinde bir güç taşımalıdır.*

Sayısız çeviri burada Grekçe metne bir "güç ya da yetki işareti" eklemiştir! Orada yalnızca güç, yetki ya da otorite yazar. Bu ekleme beni şaşırtmıyor; çünkü başta belirtildiği gibi Pavlus'un bu metni erkeğin kadın üzerindeki hiyerarşisinin bir doğrulaması olarak anlaşılmış ve bu da çeviriyi etkilemiştir. Başka bir deyişle, bu ekleme bir yorumdur. Bu ayet aynı derecede iyi bir biçimde – ya da daha doğrusu: zorunlu olarak – şöyle aktarılabilir:

Bu yüzden kadın, melekler nedeniyle kendi başı üzerinde yetki sahibi olmalıdır.

(Schnabel, Westfall, Bushnell, Keener, Schirrmacher ve başkaları böyle anlar)

"Soyut bir kavram olarak, 'başı üzerinde bir güç (yani denetim)', yani kendisi üzerinde anlamında. Son sözü edilen anlam a) ἐξουσία (yetki) sözcüğünün 'güç' anlamında (yani kişinin sahip olduğu güç, başkalarının edilgen olarak maruz kalınan gücü değil) soyut bir kavram olarak yaygın kullanımına, b) deyimin sözdizimsel yapısına ve c) savın gidişatına uygundur.[53]

Pavlus, Hristiyan topluluğunda peçe takmanın kadının hakkı olduğuna dikkat çeker; bu da simgeyi dönüştürür. Dolayısıyla bu açıkça bir boyun eğme ya da hiyerarşik bağımlılık işareti değildir. Bu, kadının, Pavlus'un daha önce 1 Korintliler 6:2-3'te söylediği gibi dünyayı ve melekleri yargılamaya yazgılı olduğu için, kadın giyimi konusunda kendi yargısını kullanabilmesi gerektiği anlamına gelebilir. "***Eş, geleneksel baş örtüsünü takarak kocasına sadakatini ve kendi kişisel toplumsal statüsünü kabul etmek suretiyle başı üzerindeki denetimini gösterir. Kadınların kilise toplantısının kamusal ortamında başlarını açarak gönderdikleri erotik sinyallerden kaçınılır, erkek ile kadının birbirine bağlılığı korunur ve kadının duada ve peygamberce konuşmada Tanrı'nın gerçekliğini dile getirmesi sahici kalır***."[54]

"Sonuç olarak Pavlus'un kökenler teolojisinde erkek ile kadın açıkça birbirine bağımlıdır. 1 Korintliler 11:3-16 bağlamında Pavlus, kadınların peçe takma isteğini desteklemesinden doğabilecek her türlü uygunsuz bağımsızlığı diplomatik bir biçimde yumuşatır."[55]

Hangi meleklerin kastedildiği sorusu hakkında Schnabel şöyle özetler: "Melekler için şu yorum olanakları önerilmektedir. 1. Vahiy 2:1'deki gibi kilise önderleri. 2. Korint kilisesindeki kadınların davranışından rahatsız olan başka kiliselerden gelen ulaklar. 3. Hristiyan kilisesine ilgi duyan ve İsa'yı kabul edenlerin etkinlikleri hakkında rapor almak için bir yanaşmasını (ya da kölesini) kilise toplantısına gönderen imansız yurttaşların ulakları. 4. Paskalya sabahı kadınlara İsa'nın diriltildiği haberini bildiren

melekler. 5. Yeşaya 6:2'ye göre Tanrı'nın tahtı önünde kanatlarıyla yüzlerini ve ayaklarını örten melekler. 6. Başı örtüsüz dua eden kadınların kurbanı olduğu, Yaratılış 6:1-4'teki düşmüş melekler. 7. İmanlıların yargılayacağı melekler (krş. 6:3). 8. İbadette bulunan, Tanrı'yı temsil eden ve duaya ve peygamberliğe aracılık eden iyi melekler. Üçüncü yorum ile son iki yorum en akla yatkın olanlardır."[56]

Westfall gibi ben de 7. maddeye katılıyorum; çünkü meleklerin yargılanması, olgunluk, ruhsal sağduyu ve bilgelikle birlikte gitmesi gereken, kadınlar dahil imanlıların son derece yüksek statüsüne işaret eder.

> *11 Bununla birlikte ne kadın erkeksizdir,*
> *ne de erkek kadınsızdır,*
> *Rab'de.*

Baş örtüsü konusunda kadınların tüm bağımsızlığına ve kendi sorumluluklarına rağmen, onlar evlilikte ve kilisede, evli olsunlar ya da olmasınlar, erkeklere bağlı kalırlar. Pavlus, daha isabetli dile getirilemeyecek bir karşılıklı bağımlılığın altını çizer. Ve bu bağımlılık yaratılış olayına uygundur. 8. ve 9. ayetlerden kadının – evlilikte, ailede ya da kilisede – bir tür köle, aşağı değerde, egemenlik altına alınacak ya da yönetilecek biri olduğu sonucunu çıkaran yanılır. Pavlus önlem alır ve kadın ile erkeğin eşitliğini tavizsiz biçimde vurgular. ***"Rab'de" sözü, bu eşit onurun ve eşitliğin bulunmadığı kendi çağının kültüründen ayrılan yeni yaratılışın varoluşunu anlatır!***

"Kadın aşağı değerde değildir; 'Rab'de' erkek ile kadın eşit haklarla birbirine muhtaçtır. Ancak Πλήν her zaman karşıtlık bildiren bir anlam taşımaz; Pavlus'ta 'yalnız, her durumda' anlamı vardır; bu, 'tartışmayı sonuçlandıran ve esas olanı öne çıkaran' bir anlamdır. Pavlus şöyle yazar: ***Yine de Rab'de ne kadın erkeksiz (bir şeydir), ne de erkek kadınsız.*** Çeviride başa alınan 'Rab'de' deyimi Grekçe metinde cümlenin sonunda, yani vurgulu konumdadır. Pavlus erkek ile kadının birbirine bağlı olduğunu vurgular. ***'Kadın erkeksiz bir hiçtir' cümlesi, 'yeni kadın' tutumunu bir yana bırakırsak (bkz. 5. ayet hakkında yazılanlar), Helenistik-Roma toplumunda pek şaşırtıcı değildir. Şaşırtıcı olan 'erkek kadınsız bir hiçtir' cümlesidir. Paralel olarak kurulmuş bu cümle, Tanrı'nın İsa Mesih'teki kurtarış eyleminin sonucu olarak erkek ile kadının eşit konumunun altını çizer."***[57]

> *12 Çünkü kadın nasıl erkektense,*
> *erkek de kadın aracılığıyladır;*
> *ama her şey Tanrı'dandır.*

Pavlus 11. ayetteki savını derinleştirir ve düşünce olarak 8. ayettekiyle aynı yolu izler. Kadın, Havva, Adem'den yapılmıştır. Adem olmasaydı Havva olmazdı. Tek seferlik bir olay, gerçek bir başlangıç vuruşu. O zamandan beri her erkek her seferinde yeniden bir kadından doğar.

Bundan hiç kimse kendisi için bir üstünlük ya da öncelik çıkaramaz; herkesin Tanrı'nın armağan ettiği bir değeri vardır. Çünkü her şey Yaratan'dan, Baş'tan, Tanrı'dan çıkar.

> *13 Kendi aranızda yargılayın: Bir kadının Tanrı'ya başı açık dua etmesi uygun mudur?*

Pavlus ruhsal ayırt etme yeteneğini sınar. Korint'teki erkeklere seslenir ve onlara ısrarla sorar. Kadınlardan ya da bazı kadınlardan başlarını örtmemelerini istiyorlarsa, baş örtüsüyle bağlantılı olan temel unsurları unutuyorlar.

"Pavlus, kültürde peçe takmalarına izin verilmeyenler de, örneğin köle kadınlar da dahil olmak üzere, bütün kadınların dua ederken ve peygamberlik ederken saçlarını örtmesini istediğini savunur."[58]

“13. ayette Pavlus, Korintli Hristiyanları ikna etmesi gereken bir sav olan yakışıklılıkla (uygunlukla) tartışır: ***Bir kadının Tanrı’ya örtüsüz dua etmesi yakışır mı?*** Eğer τὸ πρέπον ifadesi Helenizmde τὸ δίκαιον, τὸ καλόν ve τὸ ἀγαθόν gibi ‘bütün yaşamı kuşatan, çünkü toplumsal yaşam pek çok erdem gerektirir’ bir anlam taşıyorsa, o zaman giyim kuralı sorularını da kapsar.”[59]

“πρέπον ἐστίν (yakışır mı, uygun mudur) deyimi çağdaş metinlerde, kişinin mevcut normlara uygun davranması beklentisine işaret eder – bu, özellikle davranışın giyim kuralına kadar düzenlendiği Augustus’un evlilik yasaları sonucunda Roma kültürünün temel bir kategorisidir. Korintliler toplumun normlarını ve beklentilerini bildikleri için Pavlus, sorulan soruyu ‘Evet’ diye yanıtlamalarını bekler.”[60] “Konu, doğru dua etme biçimini düzenleyen görenek değil, toplumda geçerli olan, Korintliler’in bildiği ve ‘Rab’de’ yeni varoluşla ortadan kaldırılmamış olan uygunluk normlarıdır.”[61]

“Peçe buyruğu ne kadınlara karşı bir polemik ne de kadının erkeğe boyun eğmesi olarak anlaşılmalıdır; çünkü peçe kadının korunmasıydı ve bir kadının Grek-Roma kültüründe sahip olabileceği statünün ve onurun bir işaretiydi.”[62]

Şu saptamayı tekrarlıyorum: Pavlus’un beklediği yanıt teolojik değil, toplumsal ve kültürel olarak gerekçelendirilmiştir: İnsan, tökez olmamak için uyum sağlar.

> *14 Doğanın kendisi de size, bir erkek uzun saçlıysa bunun onun için onursuzluk (utanç) olduğunu öğretmiyor mu?*

“Pavlus önce yine erkekten söz eder: ***Doğanın kendisi de size, erkek uzun saç taşıyorsa bunun onun için utanç olduğunu öğretmiyor mu?*** Pavlus yine bu sorunun doğal olarak ‘Evet’ diye yanıtlanmasını bekler. ‘Doğa’ (φύσις) ifadesi, erkeklerin ve kadınların yapısı ile erkeklerin ve kadınların görünüşünün de ait olduğu, kabul görmüş doğa düzenine işaret eder. Pavlus elbette ‘doğanın’ erkeklerde saçı kısa uzattığını söylemek istemez. ‘Utanç’ (ἀτιμία) göndermesi, 13. ayetteki πρέπον gibi, şeylerin doğal düzeni içinde norm olarak kabul edilen uygulamayı adlandırır. Doğaya başvurulduğunda tam bir onay beklenirdi. Devletin ve yönetiminin en üst temsilcileri bile bir şeyin doğasıyla tartışırdı; ‘bu da bu tür savlara en yüksek otoriteyi kazandırır’.”[63]

“Korint’te yaşayan yetişkin erkekler uzun değil, kısa saç taşırdı. Uzun saç erkekliğin inkârı anlamına gelir ve sık sık, Roma toplumunda toplumsal olarak damgalanan edilgen eşcinsel eğilimler şüphesini uyandırırdı. Pavlus Korintli Hristiyanlara, kilisenin erkek üyelerinin alışıldığı gibi kısa saç taşımaları gerektiğini hatırlatır.”[64]

Doğa mı öğretir? Doğa İsa’nın öğrencisi için bir öğretmen midir? Kesinlikle hayır; çünkü öğretmen Kutsal Ruh’tur, günahın dokunduğu ve zarar verdiği bir doğa değil. Hayır, Schnabel’in yazdığı gibi, konu toplumun sabit bir düzeni, uzun zaman dilimleri boyunca böyle yapılan ve böylece kültür hâline gelen şeydir. Çağımızdan uygun bir karşılaştırma bulmak zordur. Çünkü saç biçiminde ve giyimde bugün her şey mümkündür. Mutlak gerçeklerin bulunmasına izin verilmeyen postmodern çağımız mutlak bireycilikle biçimlenmiştir.

Bu savda doğa, Antikçağ döneminde insanlar tarafından az çok kabul edilen ve yaşanan öznel bir düzendir. Onursuzluk – ya da daha keskin çevirirsek: utanç – Tanrı’nın önünde değil, Korint’teki insanların önünde ve onlar için söz konusudur. Nezirin ya da bir Avşalom’un veya Şimşon’un, bir Pavlus’un ve belki de İsa’nın uzun saçı Tanrı önünde bir utanç değildir. Utanç, Hristiyanların Müjde uğruna, İsa’nın izleyicileri olarak ellerinden geldiğince kaçınmaları gereken tökezle örtüşür.

Yüzyıllar önce oluşmuş ve yerleşmiş olan fizyolojik anlayışa yalnızca kısaca değiniyorum. Bu anlayışa göre erkeğin tohumu (spermi) başta oluşur ve oradan gelirdi. Uzun saç tohumun akışını tutar ya da yavaşlatır ve üremeye zarar verirdi.

> *15 Ama bir kadının saçı uzunsa bu onun için bir onurdur, çünkü saç ona örtü yerine verilmiştir?*

Peki "doğa", kadınlar ve onların saç biçimi ya da yapısı açısından ne öğretir?

"Kadınlar için görenek farklıdır. ***Doğa size, bir kadının uzun saç taşımasının onun için bir onur (olduğunu) öğretmiyor mu?*** Kadınlar saçlarını uzun taşırdı. Heykeller kadınları her zaman uzun saçlı gösterir. Özellikle varlıklı kadınlarda uzun taşınan saç ustalıkla taranıp biçimlendirilirdi."[65]

Antikçağda kadının saçı genellikle bir arzu nesnesi sayılırdı (Keener). Saçını örtmeyen kadın – yaygın yoruma göre – arzu uyandırmak istiyordu. Üst tabakadan kadınlar, özenle örülmüş saçlarını ve içinde taşıdıkları takıları sergilemek için bazen bunu umursamazlardı. Korint kilisesinde, başka yerlerde de olduğu gibi, farklı kültürler karşılaşıyordu.

"Görünen o ki Pavlus, yüceliği kadınlara ve onların saçına uygulama biçimi nedeniyle, ***kadınların görsel olarak yüceliğin yüceliği olduğuna – yani kadınların daha büyük yüceliğe sahip olduğuna – inanır. Kadının erkek için yaratılmış olması (1 Korintliler 11:9), onun daha büyük güzelliğinin ve erkekler için çekiciliğinin amacına işaret eder. Bu, Havva'ya bir yoldaş, bir eş olarak ihtiyaç duyanın Adem olduğuna da işaret eder; onun yaratılmasından Adem yarar sağladı, tersi değil.***"[66]

"Tersine Pavlus'un savı, onurun Tanrı'ya yönelmesi için kadının 'başının' tapınmada örtülmesi gerektiğidir. 'Baş' mecazı sav için temeldir. Erkek kadının başıdır (harfiyen), kadının başı her şeyden önce kocasının yüceliğidir ve başındaki saç onun yüceliğidir, aynı zamanda kocasının da yüceliğidir."[67]

"Bir kadının güzelliği kıskançlık uyandırır ve aynı zamanda kocasının statüsünü gösterir; bu da tapınmada Tanrı'nın onuruyla doğrudan rekabet ederdi. ***Konu Tanrı'nın onuru ve yüceliğidir; ev kilisesindeki erkeklerin onuru ve yüceliği değil, dua eden ve peygamberlik eden kadınların yüceliği ve güzelliği de değil."***[68]

"Bu, Pavlus'un savının çıkış noktasıdır ve kadının paterfamilias'la ilişkisine dair kültürel idealleri doğruluyor gibi görünür; ama savının gelişimi aslında erkekler ile kadınlar arasındaki ilişkiyi eşitlemiş, her birinin değerini belirlemiş ve kökenlerinin karşılıklılığını öne çıkarmıştır: Kadın erkekten gelmiş olsa da erkek de kadından gelmiştir. ***Onun odak noktası ve kaygısı, kocaların eşleri üzerindeki otoritesini ya da denetimini doğrulamak ya da güçlendirmek değil, Tanrı'nın yüceltilmesini güvence altına almaktır."***[69]

"Kadın erkeğin yüceliğidir ve saçı onun yüceliğidir; bu yüzden tapınmada saçını örtmelidir. Pavlus, saçın bir kadının yüceliği olduğunu, çünkü onun pelerini/örtüsü olduğunu söyler (1 Korintliler 11:15). ***Bu, bir kadının saçının, görünüşünü öne çıkaran bir güzellik aksesuarı (bir şal/peçe gibi) işlevi gördüğü anlamına gelir.*** Peçe takılan kültürler, onurlu bir kadının saçının, kocasının bakması ve tadını çıkarması için ona ayrılmış olması ve bu yüzden kamusal alanda görülmemesi gerektiğine inanır."

> *16 Ama biri çekişmeci olmayı iyi buluyorsa, bizim de Tanrı'nın topluluklarının da böyle bir alışkanlığı yoktur.*

Korint'te pek çok konuda yeterince çekişme vardı. Bir de baş örtüsü yüzünden yeni bir çekişme alevlenmemeliydi. İbadete katılırken erkeklerin başlarının örtülü ya da kadınların başlarının açık olması göreneği olmamalıydı ve anlaşılan başka hiçbir yerde de bilinmiyor ya da olağan değildi. Bu, her şeyi

sorgulayan Korint'teki kuşkuculara karşı son bir savdır: Bütün Hristiyanlar ve kiliseler (Roma İmparatorluğu'nda) bunu Pavlus'un anlattığı gibi uygular. Toplantıda erkekler baş örtüsüz, kadınlar baş örtüsüyle dua eder.

"Pavlus 16b ayetinde ('***bizim böyle bir göreneğimiz yoktur, Tanrı'nın kiliselerinin de***') böyle bir âdeti haklı çıkarabilecek hiçbir elçisel gelenek bulunmadığına dikkat çekerek sözünü bitirir. Ve Tanrı'nın kiliselerinin (αἱ ἐκκλησίαι τοῦ θεοῦ) hiçbirinde bu davranışın bir benzeri olmadığını belirtir. Chr. Wolff şöyle yorumlar: 'Korintliler yeniliklerinde direnirlerse, Tanrı'nın otoritesi altında duran öteki kurtuluş topluluklarıyla olan paydaşlıktan koparlardı'."[70]

Bugünkü anlamı

Tanrı'nın sözü zamanüstüdür. Hiçbir söz geçip gitmeyecektir. Ama belirli bir döneme ait olan ve o döneme yöneltilmiş şeyler vardır.

Kadınlar örtünmekle dikkati kendi üzerlerine çekmekten, saçlarının görkemini göstermekten ve erkeklerin (belki bazı kadınların da) dikkatini dağıtmaktan kaçınmalıydı. Tanrı'nın yüceliği yükseltilmeli, yüceltilmeli ve övülmeliydi. Tanrı'nın yüceliği, O'nun varlığı, toplanmanın merkeziydi. Bugün de ibadette hiçbir şey insanı yüceltmemeli, hiç kimse dikkati ya da onuru kendi üzerine çekmemelidir.

Kadınlar dış görünüşleriyle, doğal ya da süslenmiş güzellikleriyle Tanrı'nın yüceliğinden hiçbir şey eksiltmemelidir. ***Bu, metnin bugüne kadar geçerli olan ahlaki ilkesidir. Hiçbir konuşmacı, vaiz, yaşam tanıklığını ya da misyon raporunu anlatan hiç kimse, hiçbir şarkıcı, hiçbir çalgıcı, hiçbir insan – bugün de o zamanki gibi – giyimiyle dikkati kendi üzerine çekmemelidir.***

"Baş örtüsü uygulamasına gelince, Batı toplumlarında kadınların sadık eşler olarak statülerini bir baş örtüsüyle belirtmeleri uzun zamandır olağan değildir [İslam ülkelerinde ve dolayısıyla İslam bölgelerindeki kiliselerde bu farklıdır! – HJR]. Böyle bir durumda Hristiyan eşler kilisede baş örtüsüz etkinlik gösteriyorlarsa, bu tam da yaşadıkları kentin kamusal alanında da baş örtüsüz dolaştıkları içindir. ***Baş örtüsünün olmaması hiçbir sinyal göndermez. Bazı Hristiyanlar eşlerin 'Kutsal Yazı'ya itaat' nedeniyle bugün de baş örtüsü takmaları gerektiğini talep ederlerse, o zaman Elçi Pavlus'un talimatları tam da 'itaatle' anlaşılmamış ve uygulanmamış olur: Pavlus için konu baş örtüsü değil, bir bütün olarak toplum için önemli ve temel olan geleneksel uzlaşımların bilinçli olarak hiçe sayılması ve alaya alınmasıdır.*** Batı Avrupa'daki kiliselerde kadınlar baş örtüsü takıyorlarsa, bu, Pavlus'un talep ettiği, bir eşin iffetini ve bağlılığını simgeleyen bir uzlaşıma uyum değil, tam da uyumlu olmayan bir davranıştır – Batı'da evlilikteki bağlılık ve edep artık neredeyse hiç belirli bir giyim biçimiyle simgelenmez. Bu daha çok sözlü olarak, yani evliliğin ve eşin değeri hakkında somut ifadelerle olur."[71] Ve elbette, takan kişinin sağlam bir (evlilik) ilişkisi içinde yaşadığını, ne yeni bir ilişki için boşta olduğunu ne de cinsel maceralar peşinde olduğunu göz ardı edilemez biçimde gösteren bir alyansla. Alyans bundan ancak sınırlı ölçüde korur; konu işarettir.

Buna rağmen bugün kadınlara baş örtüsünü buyuran – ya da bir kadın olarak bunu kendine buyuran – kişi, çağrıldığımız Müjde'nin özgürlüğünü henüz anlamamıştır.

Ardından 1 Korintliler 11:3-16'nın, bölümü kısaca nasıl açıklayacaksam öyle yapılmış ***açıklayıcı, serbest bir aktarımı (açımlaması)*** geliyor.

Siz Korintliler'in şunun bilincinde olmanız benim için önemli: Her erkeğin kökeni, yani başı Mesih'tir, Mesih'in kendisidir. Erkek O'nun aracılığıyla yaratıldı. Erkekler olarak siz O'na bağlısınız ve bu toplantıda görülebilir.

Kadının başı erkektir. Onunla bir olmak için onun böğründen yaratıldı. Erkek baş, kadın beden. Erkek onun kökenidir ve kadın da ona bağlıdır; bu da toplantıda görünür hâle gelir.

Bu ilişkiyi Mesih'te de görürüz. O'nun başı Tanrı'dır. Tanrı O'nu, kendisine eşit olan Oğlu'nu doğurdu.

Korint'te bir erkek toplantıda Mesih'e ya da Tanrı'ya sesli olarak dua eder ya da peygamberce konuşur ve bunu yaparken başı örtülüyse, bu bir utançtır. Mesih'e değil, kendine onur verir. Çünkü putperestler putlara kurban sunarken başlarını örterler. Başı açık olan erkek alçakgönüllülük gösterir ve Yüceler Yücesi'ne, görünmeyen Mesih'e onur verir.

Kadınlarda durum tam tersidir. Toplantıda dua eden ve peygamberce konuşan ve başlarını örtmeyen kadınlar başlarına utanç getirir. Kendilerini ve kocalarını, yani başlarını onursuz kılarlar. Çünkü dikkati kendi üzerlerine çekerler.

Biri, kadınların da erkekler gibi başlarını örtmelerine gerek olmadığını talep ederse, bunu sonuna kadar düşünmemiş demektir. Çünkü biliyorsunuz ki Korint'te başı açık bir kadın saçı kazınmış sayılır ve fahişelik yapan ya da cinsel

karşılaşmalar peşinde olan bir kadına benzer. Peçe takmıyor ya da örtünmüyorsa, mantıken saçını da kestirmeli ya da tamamen kazıtmalıdır.

Biliyorum, amacınız bu değil! Ama yaşadığınız toplumda sonuç bu olurdu! Bu yüzden size gelen ve kamusal alanda kadınların örtünmesi şeklindeki olağan göreneğin reddedildiğini gören insanlara tökez olma riskini göze almayın.

Erkekler toplantıda, Tanrı'nın huzurunda örtünmemelidir. Çünkü erkek Tanrı'nın suretidir ve O'nun yüceliğinin yansımasıdır.

Kadın da Tanrı'nın suretidir, ama bunun ötesinde erkeğin yüceliğinin de yansımasıdır. Onun güzelliği, kendisiyle bir olduğu kocasının güzelliğidir.

Kadın nasıl onun yüceliği olabildi? Elbette erkek ondan yaratıldığı için değil, kadın ondan, onun böğründen biçimlendirildiği için.

Ve kadın, erkek onun için yaratıldığından dolayı erkeğin yüceliği değildir; tersine. Kadın erkek için yaratıldı, çünkü erkek yalnızdı ve yardıma ihtiyacı vardı. Ve kadın olarak onun için arzu edilir güzellikteydi.

Kadının bu kadar büyük bir değeri olduğu ve erkek için bu kadar büyük bir yararı olduğu için, başı hakkında kendisi karar vermelidir: onu örtüp örtmeyeceğine. Hiç kimse bunu ona buyuramaz. Ne kocası ne de kilisenin önderleri ona baş örtüsü takmamasını buyurabilir.

Ama kadın, bağımsızlığı ve karar özgürlüğü içinde, erkekten ayrı ya da bağımsız olmadığını göz önünde tutsun. Kilisede erkeksiz var olmaz, erkek de kadınsız var olmaz. Tanrı'nın düşüncesi her zaman erkek ile kadının birlikteliği ve beraberliğiydi. Baş ile bedenin birliği içinde birlikte, uyum içinde, danışarak, barış içinde, birbirine boyun eğerek, birbirini tamamlayarak hareket ederler.

Birinin öbürü olmadan var olmaması ne demektir? İnsan çiftinin yaratılışını bir kez daha hatırlayın. Kadın başlangıçta erkekten çıktı. Onun böğründen. Onunla yeniden tek beden olmak üzere ona bağlı olarak. Ama düşünmeyi sürdürün: O zamandan beri her erkek bir kadından gelir. Erkek olmasaydı kadın olmazdı ve kadın olmasaydı erkek olmazdı. İkisi de eşit onurda, eşit değerde ve eşit

konumdadır; farklılıkları içinde kusursuz bir tamamlanma. Bütün bunlar Tanrı'nın düşüncesiydi. Bütün bunların kendisinden çıktığı Baş O'dur.

Bunu göz önünde tutarak size soruyorum: Bir kadının herkesin önünde, ama peçesiz ve örtüsüz olarak Tanrı'ya dua etmesi uygun mudur? Hayır, diye onaylayacaksınız; Korint'teki ve Roma İmparatorluğu'ndaki âdetler göz önüne alındığında uygun değildir.

İnsanlar için doğa yasaları gibi olan görenekler ve âdetler vardır. Bir erkek görenek ve âdetlere aykırı olarak uzun saç taşırsa, bu utanç olarak görülür. Bunda da kadınlarda durum tam tersidir. Kadınların uzun saçı onların yüceliği, doğal süsüdür ve öyle de algılanır. Uzun saç ona, erkeğin yüceliği olması için, süsleyici bir peçe ya da pelerin gibi verilmiştir.

Erkeklere bu kadar arzu edilir görünen bu süsü kadın toplantıda örtmelidir. Burası bu yücelikle ortaya çıkmanın yeri değildir; tıpkı erkeğin de alçakgönüllülüğünü başı açık olarak göstermesi gerektiği gibi. Çünkü konu Tanrı'nın ve Mesih'in onuru ve yüceliğidir. Bizi krallar Kralı'nın huzuruna davet eden O'dur.

Korint'te biri bu konuda tartışmak ister ve baş örtüsü göreneğini sorgularsa, şunun bilincinde olmalıdır: Böyle bir şey hiçbir yerde yoktur – sizin kadınlara buyurmak istediğiniz ve kendinize uyguladığınız gibi kadınların başı açık dua etmesi. Hiçbir kilise böyle bir şey uygulamaz; bu yüzden baş örtüsü için olağan olarak geçerli olana, onurlu olana ve kimsede tökez yaratmayana uyun.

Sonuç ve özet

"Bölümün dili ve Pavlus'un vardığı sonuç, birinin Korint'teki ev kiliselerinde peçeyi ya kısıtlamak ya da yasaklamak istediğini, ama bütün kadınların, bazı kadınların ya da tek bir kadının peçe takmak istediğini düşündürür. Pavlus önce yaratılış anlatısını kısaca özetler ve kadının erkekten ve erkek için yaratılmasının, kadının erkeğin yüceliği olmasının nedeni olduğunu açıklar. Erkek kadının başıdır, çünkü kadın ondan yaratılmıştır ve dolayısıyla kadının başı erkeğin yüceliğini yansıtır ya da onu bir biçimde ifade eder. Yaratılış kitabının anlatısında kadın, bütün hayvanlardan farklı olarak özel olarak erkeği kendine çekmek için yaratıldığından, aynı zamanda onun yüceliğiydi (Yaratılış 2:18-23)."[72]

"Pavlus'un metinleri, ***Pavlus'un yaratılış anlatısını Grek-Roma kültürünün kavramları ve simgeleri ile Grek dilinin deyimleriyle açıklama biçiminde gerçekleşen*** bir cinsiyetler (toplumsal cinsiyet) teolojisi içerir. Pavlus 'baş' mecazını Adem'e uygulayarak, Havva'nın, Adem'den sonraki insanlığın geri kalanı gibi, birden fazla kimliğe sahip olduğunu gösterir. Kadınlar Tanrı'nın suretidir, Adem'in suretidir ve aynı zamanda 'erkeğin yüceliğidir'. ***Pavlus'un kadını 'erkeğin yüceliği' olarak tanımlaması bir boyun eğmeye ya da daha az bir yüceliğe işaret etmez, ek bir yüceliğe işaret eder: güzelliğinin erkekler***

üzerindeki gücüne. Aynı şekilde, Adem'in önce yaratıldığının söylendiği (13. ayet) 1 Timoteos 2:13-14'teki Pavlus'un kısa anlatımına da erkeğin önceliğini yansıtamayız. Bunun yerine Pavlus yaratılış anlatısından karşılıklılığı öğretir; çünkü Pavlus erkeği, kadının yardımına ihtiyaç duyan, yarar gören taraf olarak sunar. Bunu kültürün anlayacağı kavramlarla anlatır. ***Kadın erkekten biçimlendirildi; böylece yaratılış anlatısında erkek, Grek dil kullanımında kadının başı (yaşamının kökeni) işlevini görür;*** ama sonra her erkek kadından gelir; böylece kadın da yaşamın kökenidir; ki Yaratılış 3:20'de 'Havva' adının anlamı da budur.

"Bu yüzden Tanrı'nın tasarımı gereği kadın ve erkek birbirinden bağımsız değildir. Pavlus'u, Yaratılış 1:27-28'deki yaratılış anlatısında ya da 'baş' Grek deyimini kullanmasında kadının otoritesiyle çelişen, onu yeniden yorumlayan ya da göreceleştiren biri olarak yorumlamak için zorlayıcı hiçbir neden yoktur. Hem erkek hem kadın Tanrı'nın suretinde yaratıldı ve ikisi de egemenlik için yaratıldı; Pavlus'a göre bu egemenlik, ilgili kültürel koşullar çerçevesinde ortaklık ve karşılıklılık anlamında kullanılır."[73]

Müjde'nin her kültürde Tanrı'nın yüceliği için ve tökez olmadan nasıl yaşanabildiği dâhiyanedir. En büyük misyoner olan Tanrı herkes için zengindir: Müjde bütün halklar içindir.

Ek

Aşağıdaki iki metin düzenlemesi bir kiyazmayla (sözcüklerin ya da düşüncelerin çapraz, köşegen biçimde düzenlenmesi) ilgilidir. Birinci düzenleme Schnabel'e aittir. Şunu gösterir: Metin erkeklere de kadınlara da aynı ölçüde seslenir. Seslenmenin sıklığından Korint'te sorunu kimin tetiklediğini çıkarmak isteyen, bununla bir yere ***varamaz***.

4. ayet: her erkek … başını utandırır

5. ayet: her kadın … başını utandırır

7a ayeti: erkek Tanrı'nın yansımasıdır

7b ayeti: kadın erkeğin yansımasıdır

11a ayeti: Rab'de kadın erkeksiz bir hiçtir

11b ayeti: Rab'de erkek kadınsız bir hiçtir

12a ayeti: kadın erkektendir

12b ayeti: erkek kadın aracılığıyladır

14. ayet: erkek için bir utançtır

15. ayet: kadın için bir onurdur[74]

Burada bu metnin, yani bu birbirine bağlı düşünce akışının ya da anlam bölümünün, David E. Garland'ın düzenlediği biçimiyle kusursuz bir kiyazması gösterilmektedir. Aynı A B C D harflerinin, bir kez merkezi ifadeden önce ve bir kez sonra, nasıl karşı karşıya durduğunu görmek ilginçtir; merkezi ifade ***10. ayettir ve Garland bunu kadının örtünmesi için çekirdek ifade olarak öne çıkarır. Benim için bunun anlamı şudur: Baş örtüsü takıp takmayacağına kadın kendisi karar verir. Buna erkekler ya da kocası karar vermez. Kadın özgürdür.***

A Introduction: the “Head” of Men and Women (vv.2-3)
Commendation (v.2); Summary of Headship (v.3)
B Shame for Men and Women (vv.4-5)
For Men (v.4); For Women (v.5)
C Social and Theological Reasons for Shame (vv.6-7)
Social Reasons (v.6); Theological Reasons (v.7)
D Creation of Men and Women (vv.8-9)
Men (vv.8a; 9a); Women (vv.8b; 9b)

E Reason for Women to be Covered (v.10)

D' Equality of Women and Men (vv.11-12)
Women (vv.11a; 12a); Men (vv.11b; 12b);
Equality in God (v.12c)
C' Social Implications for Women (v.13)
B' Shame and Glory in Men and Women (vv.14-15)
Shame for Men (v.14); Glory for Women (v.15)
A' Conclusion: Exhortation to Adhere to Teachings (v.16)

Notlar

1. Hans-Jörg Ronsdorf, hj-ronsdorf@t-online.de, geri bildirimlerinizi bekliyorum. 24.01.2021, Ekim 2026’da gözden geçirildi
2. www.hans-joerg-ronsdorf.de
3. https://theoblog.de/eckhard-schnabel/16636/
4. Cynthia Long Westfall, Paul and Gender. Reclaiming the Apostle’s Vision for Men and Women in Christ, Grand Rapids: Baker Academic 2016.
5. Schottroff, L., *Der erste Brief an die Gemeinde in Korinth*, edd. E. W. Stegemann/L. Schottroff/A. Strotmann/K. Wengst, VII, Theologischer Kommentar zum Neuen Testament, Verlag W. Kohlhammer, Stuttgart 2013, 197.
6. Westfall, Paul and Gender, s. 13 (bundan sonra yalnızca sayfa numarasıyla).
7. s. 13
8. s. 17
9. s. 20
10. s. 25
11. s. 26
12. Eckhard J. Schnabel, Der erste Brief des Paulus an die Korinther, Historisch-Theologische Auslegung, Witten/Gießen: SCM R. Brockhaus/Brunnen, 4. baskı 2018, s. 625.
13. s. 26
14. s. 27
15. s. 29
16. Matrona, Roma İmparatorluğu toplumunda bir Roma vatandaşıyla evli olan kadına verilen addır. Yeri çoğunlukla evdeydi; aileye ve ev işlerine bakardı. Ev reisinin, yani ya babasının ya da kocasının koruması ve vesayeti altındaydı. (Kaynak: Wikipedia, “Matrona” maddesi)
17. s. 29
18. s. 31
19. s. 32
20. s. 33
21. s. 37
22. Schnabel, E. J., *Der erste Brief des Paulus an die Korinther*, edd. G. Maier/H.-W. Neudorfer/R. Riesner/E. J. Schnabel, Historisch-Theologische Auslegung Neues Testament, SCM R. Brockhaus; Brunnen Verlag, Witten/Gießen, 4. baskı 2018,

602–603.

23. s. 42
24. s. 44
25. Bazı kadınlar kendiliklerinden baş örtüsünü bırakmak istemiş olsalar bile Pavlus'un temel ifadesi aynı kalır. Ancak bu varsayım pek olası değildir.
26. Aksi belirtilmedikçe Elberfelder çevirisi (Almanca Kutsal Kitap çevirisi), Edition CSV; buradaki ayetler bu Almanca metinden çevrilmiştir.
27. Bu düşünceler "Kadınlar, Bizi Bağışlayın!" ("Frauen, vergebt uns!") adlı kitabımın 6.2. bölümüne bir ektir. Oradakilerin çoğunu burada tekrarlamıyorum ve her iki çalışmanın da okunmasını öneriyorum.
28. s. 87
29. s. 38
30. s. 84
31. s. 80
32. s. 82
33. s. 85
34. s. 89
35. s. 90
36. Schnabel, E. J., 601
37. Schnabel, E. J., 602
38. s. 40
39. Schnabel, E. J., 602
40. s. 29
41. Schnabel, E. J., 604
42. Schnabel, E. J., 605
43. Schnabel, E. J., 606
44. Schnabel, E. J., 606
45. s. 72
46. s. 65
47. Schnabel, E. J., *Der erste Brief des Paulus an die Korinther*, edd. G. Maier - H.-W. Neudorfer - R. Riesner - E. J. Schnabel, Historisch-Theologische Auslegung Neues Testament, SCM R. Brockhaus; Brunnen Verlag, Witten; Gießen 2018, 4. baskı, 608–609.
48. s. 70
49. s. 62
50. Schnabel, E. J., 609
51. Schnabel, E. J., 609–610
52. s. 103
53. Schnabel, E. J., 610
54. Schnabel, E. J., 610–611
55. s. 73
56. Schnabel, E. J., 611
57. Schnabel, E. J., 613–614
58. s. 30
59. Schnabel, E. J., 616
60. Schnabel, E. J., 616–617
61. Schnabel, E. J., 617
62. s. 70
63. Schnabel, E. J., 617–618

64. Schnabel, E. J., 619
65. Schnabel, E. J., 619
66. s. 40
67. s. 41
68. s. 41
69. s. 42
70. Schnabel, E. J., *Der erste Brief des Paulus an die Korinther*, edd. G. Maier - H.-W. Neudorfer - R. Riesner - E. J. Schnabel, Historisch-Theologische Auslegung Neues Testament, SCM R. Brockhaus; Brunnen Verlag, Witten; Gießen 4. baskı 2018, 622–623.
71. Schnabel, E. J., 624
72. s. 98
73. s. 105
74. Schnabel, E. J., 590